

Sananvapaus ja vaihtoehdoisen oikeiston aave

Sananvapaus on kirjattu Yhdysvaltain perustuslain ensimmäiseen lisäykseen, jota monet pitävät yksilönvapauksista kaikkein tärkeimpänä. Sananvapauden osalta lisäyksessä määritellään lyhyesti, että kongressilla ei ole oikeutta tehdä lakeja, jotka rajoittavat sananvapautta.

TEKSTI: NIKO HEIKKILÄ KUVAT: ISTOCK BY GETTY IMAGES

Vaikka sananvapautta arvostetaan lähes poikkeuksetta yhteiskunnan eri tasoilla, sen rajoja määrittävät sekä kulttuuri että historia. Sananvapauden asema onkin Yhdysvalloissa huomattavasti vahvempi kuin Euroopassa, mutta tämä ei johdu niinkään perustuslakiin kirjattusta muotoilusta. Sananvapauden vahva asema juontuu kiistanalaisista tapauksista, joissa ilmaisuvapauden ja rajoitusten välinen suhde on määritelty korkeimmassa oikeudessa. Lähtökohtaisesti sananvapauden sisällöllisiin rajoitteisiin liittyvät kiistat koskevat marginaaleista kumpuavaa, provosoivaa puhetta, jota enemmistö ei

Historia varoittaa, että sananvapauden ja kansalaisoikeuksien ankarimmat rajoitukset ovat aina kohdistuneet äärioikeiston sijaan mustiin ja muihin vähemmistöihin.

hyväksy. Tähän kuvaan sopii valkoisen nationalismiin nousu ja niin kutsutun vaihtoehdoisen oikeiston (alt-right) uhka.

Puheen kriminalisoinnin ongelmallisuus

Vaihtoehdoisen oikeiston provosoimat marssit ja näkyvä kampanjointi internetissä ja sosiaalisessa mediassa herättävät keskustelua sananvapauden rajoista. Liikkeen näkyvimmit ilmenemismuodot ovat rasismi, antisemitismi ja väkivallalla flirttaileva vihapuhe, jotka ovat nousseet kansallisen ja kansainvälisen arvostelun kohteeksi. Virginian Charlottesvillen elokuun 2017 tapahtumien jälkeen erityinen kritiikki

Valtiovalta voi rajoittaa sananvapautta ainoastaan siinä tapauksessa, jos väkivaltainen toiminta tapahtuu puheen välittömänä seurauksena.

kohdistui vihapuheeseen osana ilmaisuvapautta.

Todellisuus kuitenkin on, että Yhdysvalloissa ei ole eurooppalaistyyllisiä vihapuheen kieltäviä lakeja. Sananvapauden ja vihapuheen suhdetta Yhdysvalloissa valottaa esimerkiksi vuoden 1969 merkkipäätös, Brandenburg v. Ohio -oikeustapaus. Siinä osavaltion oikeus tuomitsi Ku Klux Klanin **Clarence Brandenburgin** väkivallan yllyttämisen kieltävän lain nojalla kymmenen vuoden vankeusrangaistukseen.

Tuomio kumottiin kuitenkin korkeimman oikeuden päätöksellä, jonka mukaan valtiovalta voi rajoittaa sananvapautta ainoastaan siinä tapauksessa, jos väkivaltainen toiminta tapahtuu puheen välittömänä seurauksena. Päätös ilmentää minkä tahansa puheen kriminalisoinnin ongelmallisuutta. Se avaa myös laajemmin sitä periaatetta, että sananvapauden kiistat koskevat nimenomaan puhetta, jonka enemmistö saattaa määritellä vihapuheeksi.

Journalisti **Glenn Greenwald** ilmaisi ongelman ytimekkäästi kirjoittaessaan, että hän pitää sananvapauden rajoittamista myötälleiviä argumentteja itsessään vihapuheen muotona. Greenwald ei tietenkään vakavasti ehdottanut tätä vihapuheen määritelmäksi, mutta hänen kommenttinsa nostaa esille sensuurin vaikeuden, sillä rajoitusten kohdistaminen on väistämättä subjektiivinen, poliittiseen näkemykseen kytköksissä oleva ajatusmalli.

Haavoittuneimmassa asemassa olevia puolustettava

Miten vaihtoehdoisen oikeiston taantumukselliseen ja länsimaisten arvojen vastaiseen sanomaan sitten tulisi vastata? Jos lähtökohtana on sananvapaus, lyhyt katsaus Berkeleyn ja Charlottesvillen tapahtumiin nostaa esille kaksi vastakkaista lähestymistapaa.

Kansalaisoikeuksia puolustava American Civil Liberties Union -järjestö (ACLU) avusti hiljattain sekä **Milo Yiannopoulosin** oikeutta puhua Berkeleyn kampuksella Kaliforniassa, että uusnatsien oikeutta marssia Charlot-

tesvillessä Virginiassa. Tämä kirjoitti liberaalien taholta rajuakin arvostelua järjestöä kohtaan; jotkut pitivät jopa sitä osasyyllisenä 32-vuotiaan **Heather Heyerin** kuolemaan. Reaktio on ymmärrettävä, mutta se ei huomioi kokonaiskuvaa, sillä järjestö tunnetaan erityisesti yhteiskunnan kaikkein haavoittuneimmassa asemassa olevien puolustamisesta. Huomionarvoista onkin, että kun ACLU on aiemmin puolustanut ja avustanut vasemmisto- ja vähemmistöryhmien perustuslaillisia oikeuksia, se on saanut vastaavaa kritiikkiä konservatiiveilta.

Toisinajattelevien hiljentäminen

Vaihtoehdoisen oikeiston kohdalla on täysin loogista, että sen väkivaltainen retoriikka haastetaan siellä missä liike toimii. Perustuslain näkökulmasta on kuitenkin ongelmallista, jos puhujan sananvapautta yritetään estää, oli sanoma kuinka kuvottava tahansa. Myös strategialla on merkitystä.

Varsinkin fasismia vastustavan Antifa-liikkeen käyttämällä taktiikalla saattaa olla ikäviä käänteisvaikutuksia. Puhujien häirintä ja puheen tukahduttaminen jopa väkivalloin ovat tehneet äärioikeiston edustajista pikemmin sananvapausmartyyrejä kuin kiinnittäneet huomiota esimerkiksi rasistisen puheen vaikutuksiin. On selvää, ettei vaihtoehdoisen oikeisto ole sananvapauden etujoukko, päinvastoin.

Vaihtoehdoisen oikeiston sosiaalisessa mediassa ja internetissä harjoittamalla häirinnällä, rasismilla ja vihapuheella on yksi tarkoitus – pelotella kriitikot ja toisinajattelijat hiljaiseksi. Niinpä hyväntahtoissellakin toiminnalla saattaa olla odottamia vaikutuksia ihmisten ajatteluun, erityisesti jos se kääntää mielikuvat vaihtoehdoisen oikeiston tarjoaman selitysmallin suuntaan. Tässä kertomuksessa vaihtoehdoisen oikeisto on jatkuvan hyökkäyksen kohteena ja liberaalit ja vähemmistöt ovat todellisia rasisteja sekä Black Lives Matter on väkivaltainen järjestö. Tällä tavoin he yrittävät kultivoida uhrimitaliteettia, jota erityisesti esiintyminen sananvapauden marttyyrina vahvistaa.

Vihapuhetta ja rasismia vastaan

Ihmisarvoa ja demokratiaa halveksiväsanoma ei ansaitse kenenkään sympatiaa, ja monet vaihtoehdoisen oikeiston noususta huolestuneet kansalaiset ovat täysin oikeutetusti protestoineet vihapuhetta ja rasismia vastaan. Helppoa lähestymistapaa tähän haasteeseen ei ole, mutta ACLU:n arvio antaa tukea sille, että sananvapauden kaventaminen yhdestä päästä kaventaa sitä myös toisesta.

Jos sensuuri kohdistuu ensin laajalti halveksittuun ryhmään, mikään ei estä soveltamasta ennakkotapausta sen jälkeen esimerkiksi ryhmään, jota oli tarkoitus alun perin suojella. Historia varoittaaakin, että sananvapauden ja kansalaisoikeuksien ankarimmat rajoitukset ovat aina kohdistuneet äärioikeiston sijaan mustiin ja muihin vähemmistöihin.

Niko Heikkilä on tohtorikoulutettavana Kulttuurihistorian laitoksella Turun yliopistossa.